

ER DET MANDEN, DER STYRER STOFFERNE, ELLER ER DET STOFFERNE, DER STYRER MANDEN?

AF ESSEN HOUORG

Jeg indleder afhandlingen med det spørgsmål, der står i overskriften: 'Er det manden, der styrer stofferne, eller er det stofferne, der styrer manden?' for der findes mange forskellige måder at forstå og håndtere stofmisbrug på. Den problemstilling, jeg har valgt at studere, er de forskellige måder at forstå, forklare og håndtere stofmisbrug på. Min tilgang har været at følge, hvordan forskellige aktører har forholdt - og forholder - sig til stofmisbrug. Det har jeg gjort gennem følgende undersøgelser:

1. En historisk undersøgelse af, hvordan ungdomsnarkomanien har udviklet sig til et behandlingsproblem i 1960'erne og hvordan en særlig behandlingsstrategi har udviklet sig i forhold til dette.
2. En historisk undersøgelse af de forskellige roller, som metadon har været tildelt i den officielle behandlingspolitik.
3. En undersøgelse af, hvordan stofmisbrug forstås, forklares og håndteres i to forskellige behandlingssammenhænge og af gadeplansarbejdere.
4. Endelig en undersøgelse af, hvordan stofmisbrug og behandlingen af stofmisbrug fremstilles i klientjournaler.

Arbejdet med de fire forskellige slags analyser har bl.a. bestået af følgende:

Problemet ungdomsnarkomani

For det første en historisk analyse af, hvordan stofmisbrug er blevet et sociologisk fænomen, som er betinget af dårlige sociale forhold og socialisering ind i en subkultur, og som skal behandles af socialpædagoger og psykologer i et særligt behandlingssystem. Det sker gennem en analyse af, hvordan vigtige elementer i behandlingspolitikken er blevet produceret og kombineret.

- Hvordan misbrug er blevet defineret som primært et socialt og psykologisk fænomen.
- Hvordan der er blevet etableret bestemte normer eller regler for, hvilke begreber man kan bruge til at betegne dette fænomen og til at udforme teorier om det. Det vil sige, hvordan sociologiske begreber har vundet hævd, mens psykiatriske begreber er blevet afvist som forældede.
- Hvordan sygehusvæsenet er blevet afvist som en

relevant institutionel ramme for behandling af stofmisbrugere, og hvordan der er blevet etableret særlige tilbud og institutioner under eller i tilknytning til det sociale system. (Og hvordan socialpædagoger og psykologer er blevet autoriseret til at varetage behandlingen.)

- Hvordan en grundlæggende forandringsmodel, der definerer, hvilke slags redskaber og metoder der kan tages i anvendelse, er blevet etableret, nemlig en særlig socialiseringsmodel.

Metadonens skiftende roller

For det andet en historisk analyse af de forskellige roller, metadon har spillet i behandlingen af stofmisbrugere, og hvordan den 'klassiske' substitutionsbehandlingsmodel er blevet introduceret i Danmark. Analyserne handler om det arbejde, der gennem tiderne er blevet gjort for at 'iscenesætte' metadonen i bestemte roller, og det arbejde, der er blevet gjort for at undgå, at metadonen skulle indtage de forkerte roller. Jeg starter med at se på metadonens rolle i den behandlingsstrategi, som jeg har beskrevet i den foregående historiske analyse. Det vil sige primært som nedtrappingsmiddel, og hvordan man har søgt at fastholde metadonen i denne rolle og har undgået, at metadonen er kommet til at optræde som 'medicin'. (Af de forskellige historiske dokumenter, jeg har gennemgået, fremgår det, at man har set fjender overalt, hvor de mest prominente var pårørende til misbrugere og praktiserende læger.) Senere analyserer jeg, hvordan man er begyndt at arbejde på at give metadonen mulighed for at optræde som 'stabiliserende medicin'. Først forsigtigt og i det små, men senere i stort omfang. Gennem analysen viste det sig hurtigt, at metadonens forskellige historiske roller er tæt knyttet til den måde, stofmisbrugerne er blevet fremstillet på. Så længe stofmisbrugerne blev fremstillet som afvigende unge, der havde behov for resocialisering, var der ikke plads til metadon som medicin. Men da 'den ældre stofmisbruger', det vil sige en stofmisbruger, som man ikke længere gjorde sig forhåbninger om kunne blive resocialiseret - i hvert fald ikke på kort sigt - begyndte at fylde mere og mere, er man begyndt at udforske, hvordan metadon kunne fungere som medicin. Der er tale om en historie, der viser, hvordan der er sket forandringer og udskiftninger af

behandlingspolitikens elementer over tid, men også om kontinuitet. Således ser man fx ingen forandringer af behandlingspolitikens grundlæggende struktur.

Stofmisbrug og stofmisbrugere

For det tredje foretager jeg i tre kapitler analyser af, hvordan stofmisbrug og stofmisbrugere fremstilles i forskellige sammenhænge: Hvordan rådgivningscentrene – i kraft af den måde arbejdet er organiseret på – kun får begrænset kendskab til, hvad der rører sig i klienternes tilværelse, mens ambulatorierne – bl.a. i kraft af ture og hjemmebesøg – og gadeplansarbejderne – i kraft af deres færden i deres klienters 'naturlige omgivelser' – får et bredere kendskab til, hvad der rører sig.

Jeg ser også på, hvordan formålet med arbejdet beskrives i de forskellige kontekster, og dermed det rationale eller 'manuskript', der skal medvirke til at styre, hvordan de forskellige ting, man får øje på, skal defineres, samt hvilken rolle de skal have i relation til behandlingen.

Som eksempel på det sidste indgår der en analyse af, hvordan det i princippet ret stramt strukturerede 'manuskript' for substitutionsbehandling, hvor metadonen skal fungere som en 'stabiliserende medicin', i nogle sammenhænge brydes til fordel for en fremstil-

ling af metadon som en mellemting mellem 'medicin' og 'nydelses- og rusmiddel'. Dette er tæt forbundet med en fremstilling af klienten, hvor vedkommende ikke nødvendigvis skal vælge mellem at være en 'god patient' eller en 'misbruger', men kan få mulighed for at optræde som 'kompetent stofbruger'. I forhold til diskussionen om, hvorvidt man skal bruge begreberne 'stofmisbruger' eller 'stofbruger', kan man på baggrund af min undersøgelse sige, at det handler om mere end semantik. Det handler også om, hvordan man i praksis iscenesætter forholdet mellem personen og stoffet, og at dette involverer et stykke 'mangfoldigt ingeniørarbejde', hvor der både arbejdes med stoffernes kemiske egenskaber, indtagelsesmåder, forbrugsetik, adfærdsregler, sociale roller osv.

Hvad klient-journalerne fortæller

For det fjerde har jeg analyseret 'fortællinger' om, hvordan man vinder og taber sin status som et handlende subjekt. Min analysestrategi har åbnet narkotikafeltet som et felt, hvor der er stærke kræfter og mange aktører på spil. Det kommer måske stærkest til udtryk i analyserne af klienternes forløb, som de fremgår af journalerne. Disse journaler kan bl.a. ses som beskrivelser af, hvordan klienterne løbende vinder og taber herredømmet over deres egen tilværelse. De kan også ses som beskrivelser af det store arbejde, der nogle gange ligger i at opbygge, vedligeholde og evt. genopbygge behandlingsarrangementer, der kan gøre klienterne til subjekter i deres egen tilværelse. Der kan være tale om etablering af et medicinsk behandlingsarrangement, eller et behandlingsarrangement der også involverer et større eller mindre antal sociale og psykologiske elementer. I afhandlingens kapitel 6 gennemgår jeg en case (Trine) som et eksempel på, hvordan det pludselig bliver nødvendigt at etablere et omfattende arrangement af mange forskellige slags elementer i forhold til en klient, som man først troede ville kunne fungere normalt udelukkende gennem medicinsk behandling.

Gennem disse analyser får begrebet 'vedligeholdelsesbehandling' en meget bredere betydning end blot at vedligeholde klienterne på en stabil metadondosis. Her handler det også om, hvordan man vedligeholder et behandlingsarrangement bestående af mange forskellige slags elementer, der kan gøre det muligt for klienterne at fungere som handlende subjekter.

Jeg mener, at dette er en ganske frugtbar måde at lave forløbsbeskrivelser på, fordi det åbner for, at man

kan lade mange forskellige ting indgå i forståelsen af, hvad der har betydning for, hvordan stofmisbrugere klarer sig. Ting, der gør en forskel, men som ellers let ville kunne blive overset.

Kroppen ud af behandlingen

Når man læser klientjournalerne, er det bemærkelsesværdigt, hvor meget de handler om klienternes kroppe. Klienternes kroppe kommer til at fremstå som helt centrale i forbindelse med misbrugsbehandlingen. Både som noget, der truer med at få klienterne til at miste kontrollen, og som noget, der gennem bearbejdning kan blive noget af det allervigtigste i bestræbelserne på at etablere og bevare et herredømme over tilværelsen. Der er ikke noget mærkeligt i, at kroppen spiller en stor rolle i journaler om metadonbehandling. Det er imidlertid interessant, at når man taler med behandlere, giver mange af dem udtryk for, at de er godt trætte af hele tiden at skulle forholde sig til klienternes kroppe. Allerhelst skulle den medicinske behandling bare fungere, således at klienterne hele tiden var stabiliserede i området mellem eufori og abstinens, og således at kroppen forsvandt som noget, man behøvede at beskæftige sig med – i alle tilfælde som socialarbejder.

Men måske kan min analysestrategi, hvor kroppen betragtes som noget, der ikke kun er skabt gennem medicinsk arbejde, men i høj grad også gennem socialt arbejde, medvirke til, at man som socialarbejder forholder sig mere aktivt til de kropslige aspekter ved stofmisbrug? Også selvom det ville gå imod forsøg på at isolere det medicinske arbejde. Jeg mener, at jeg med min analysestrategi har vist, at det medicinske arbejde ikke er isoleret i praksis. Jeg tror, at en erkendelse af dette, kunne indgå som ét element i en større diskussion om stofmisbrug som et multifaktoriel fænomen og om tværfaglig behandling – en diskussion, som jeg håber mit arbejde kan være med til at rejse. ■

FÆRRE UNGE TAGER NARKOTIKA

Udbredelsen af illegale stoffer blandt de unge er svagt faldende for første gang i mange år. Det viser Sundhedsstyrelsens ny årsrapport over narkotikasituationen i Danmark. Den positive udvikling kommer efter markante stigninger i brugen af de illegale i slutningen af 90'erne og et stabilt højt niveau fra 2000 og frem.

Det Europæiske Overvågningscenter for Narkotika og Narkotikamisbrug, EMCDDA, har også offentliggjort sin årsberetning om Narkotikasituationen i EU og Norge. EU-rapporten med tilhørende pressemeddelelser kan ses på www.emcdda.eu.int. Her findes også en særlig beskrivelse af narkotikasituationen i Danmark i et EU-perspektiv.

På anmodning fra Indenrigs- og Sundhedsministeriet har Sundhedsstyrelsen lavet udredningen: 'Ordnation af injicerbar heroin til stofmisbrugere'.

Stofinfo.sst.dk er Sundhedsstyrelsens nye hjemmeside med information om stoffer. Siden er især beregnet for unge, men også for lærere, der vil tage emnet op i undervisningen og forældre, der vil kunne tale med deres unge om stoffer.

Find vej til rapporter, redegørelser og Stofinfo på www.sst.dk